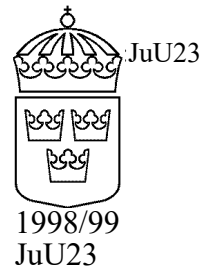

Justitieutskottets betänkande

1998/99:JuU23

Försöksverksamhet med videoteknik i rättegång

Sammanfattning

I detta betänkande behandlar utskottet ett regeringsförslag om en lag om försöksverksamhet med videokonferens vid handläggning av mål och ärenden i allmänna domstolar. Enligt förslaget skall parter i brottmål och tvistemål kunna delta i sammanträden inför rätten genom videokonferens. Användning av videokonferens förutsätter dock antingen att det är lämpligt med hänsyn till ändamålet med partens inställelse eller att sammanträdet annars skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att parten inställer sig i rättssalen. Under likartade förutsättningar skall också vittnesförhör och annan muntlig bevisning kunna tas upp genom videokonferens.

Lagen föreslås träda i kraft den 1 januari år 2000 och gälla till utgången av år 2001.

Utskottet tillstyrker regeringens förslag.

Till betänkandet har fogats fyra reservationer.

Propositionen

I proposition 1998/99:65 (Justitiedepartementet) har regeringen föreslagit att riksdagen antar regeringens förslag till lag om försöksverksamhet med videokonferens i rättegång.

Lagförslaget, som har granskats av Lagrådet, har fogats till betänkandet, se bilaga.

Motionerna

Motioner väckta med anledning av propositionen

1998/99:Ju20 av Gun Hellsvik m.fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen begär att regeringen återkommer med förslag om användning av videokonferens vid omhåkningsförhandling i enlighet med vad som anförts i motionen,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att åklagare inte skall ha möjlighet att delta i förhandlingar genom videokonferens,

3. att riksdagen begär att regeringen återkommer med förslag som tydligare inskräper att unga lagöverträdare inte bör delta i förhandlingar genom videokonferens i enlighet med vad som anförts i motionen,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om användning av videokonferens vid edgångssammanträden.

1998/99:Ju21 av Carin Lundberg och Per Erik Granström (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om samverkan om videokonferensutrustning mellan t.ex. domstolar, statliga myndigheter och kommuner.

1998/99:Ju22 av Ragnwi Marcelind och Ingemar Vänerlov (kd) vari yrkas

1. att riksdagen avslår proposition 1998/99:65 Videokonferens i rättegång,

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag på åtgärder som kan vidtas för att förbättra vittnenas situation.

Motion väckt under allmänna motionstiden 1998

1998/99:Ju404 av Johan Pehrson (fp) vari yrkas

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av lagändringar så att vittnesförhör kan genomföras med hjälp av ny teknik.

Utskottet

Inledning

Ärendet och dess beredning

I Justitiedepartementet samlades under några år ett antal ändringsförslag som domstolar och domare fört fram i olika sammanhang. Den 29 september 1995 fick en utredare i uppgift att gå igenom detta material och bl.a. lämna förslag till nödvändig rättslig reglering för att videoteknik skulle kunna utnyttjas i domstolarna. Utredaren redovisade sitt arbete i departementspromemorian Domstolsförfarandet – Förslag till förbättringar (Ds 1997:7).

Regeringen beslutade den 15 juni 1995 att tillkalla en särskild utredare med uppgift att utvärdera de åtgärder som under den senaste tioårsperioden vidtagits på brottsofferområdet (dir. 1995:94). Utredningen antog namnet Brottsofferutredningen. Utredningen överlämnade i mars 1998 sitt betänkande Brottsoffer – Vad har gjorts? Vad bör göras? (SOU 1998:40). I betänkandet behandlas bl.a. frågan om användning av videoteknik i domstol, då förhörspersoner är utsatta för hot eller påtryckningar.

Till grund för förslagen i propositionen ligger departementspromemorian och – i nu aktuell del – betänkandet samt remissbehandlingen av dessa.

Gällande rätt

För de allmänna domstolarnas del finns i rättegångsbalken (RB) ett flertal bestämmelser om hur part skall inställa sig i rättegång. När det gäller tvistemål föreskrivs i 11 kap. 5 § RB följande. En part skall infinna sig personlig-

en vid huvudförhandling i tingsrätt och hovrätt, om inte hans närvaro kan antas vara utan betydelse för utredningen. Vid huvudförhandling i Högsta domstolen är part skyldig att infinna sig personligen, om domstolen finner att hans närvaro är nödvändig för utredningen. I fråga om sammanträde för förberedelse och vid annan förhandling är en part skyldig att infinna sig personligen, om hans närvaro kan antas främja syftet med sammanträdet. Bestämmelserna om part gäller enligt paragrafen också i fråga om parts ställföreträdare.

Vad gäller brottmål följer av 20 kap. 14 § RB att reglerna i 11 kap. 5 § RB skall tillämpas på målsägande, även om han inte för talan. Också i fråga om den som är misstänkt i brottmål råder enligt 21 kap. 2 § RB i huvudsak samma ordning som för part i tvistemål. En misstänkt är dock inte skyldig att inställa sig personligen vid huvudförhandling i tingsrätt eller hovrätt om målet kan avgöras i hans utemål och hans närvaro kan antas vara utan betydelse för utredningen.

Part, målsägande som inte för talan, vittne eller sakkunnig som skall höras i bevissyfte skall inställa sig personligen inför rätten.

Sedan år 1987 finns det emellertid regler som gör det möjligt att, utan hinder av de ovan redovisade bestämmelserna, hålla sammanträden och förhör per telefon. Sammanfattningsvis innebär dessa regler följande. Part i tvistemål kan under vissa förutsättningar utföra sin talan per telefon vid sammanträde för muntlig förberedelse (42 kap. 10 § RB). Har rätten hållit muntlig förberedelse per telefon, kan den även hålla huvudförhandling i förenklad form per telefon, under förutsättning att huvudförhandlingen hålls i omedelbart samband med sammanträdet för förberedelse (42 kap. 20 § tredje stycket RB). I brottmål finns motsvarande möjlighet att hålla sammanträde vid telefonförberedelse som i tvistemål (se 45 kap. 13 § tredje stycket och 47 kap. 10 § RB).

Som förutsättningar för att det skall vara möjligt för part att utföra sin talan per telefon gäller att det antingen är lämpligt med hänsyn till sammanträdets ändamål och övriga omständigheter eller att ett sammanträde inför rätten skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att ett sammanträde hålls inför rätten. Reglerna i RB om kallelser och förelägganden och om påföljder för utemål gäller inte i fråga om sammanträden som hålls per telefon.

Under nu angivna betingelser är det även möjligt att använda telefon vid handläggning av domstolsärenden, se 19 § lagen (1996:242) om domstolsärenden (ärendelagen).

Såväl RB som ärendelagen innehåller bestämmelser som gör det möjligt att i vissa fall ta upp muntlig bevisning per telefon. Ett vittne eller en målsägande som skall höras kan alltså höras per telefon i stället för att inställa sig inför rätten. Förutsättningarna härför är att bevisupptagning per telefon är lämplig med hänsyn till bevisningens art och övriga omständigheter eller att bevisupptagning enligt vanliga regler skulle medföra kostnader som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att bevisningen tas upp på sådant sätt. Vid bevisupptagning per telefon gäller inte vanliga regler om kallelser, förelägganden och påföljder för utemål.

I propositionen föreslås att det på försök införs en möjlighet att använda videokonferens vid handläggningen av mål och ärenden i de allmänna domstolarna.

Förslaget innebär att parter i brottmål och tvistemål under vissa förutsättningar skall kunna delta i ett sammanträde inför rätten genom videokonferens. Vidare föreslås att bevisning, t.ex. vittnesförhör, skall kunna tas upp genom videokonferens. Enligt förslaget skall det även vara möjligt att använda videokonferens vid handläggningen av konkurs- och domstolsärenden.

Syftet med försöksverksamheten är att ge domstolarna ett redskap som möjliggör en mer flexibel handläggning av mål och ärenden och att erbjuda medborgarna ökad tillgänglighet till domstolarna.

Lagen föreslås träda i kraft den 1 januari 2000 och gälla till utgången av år 2001.

Överväganden

Avslag på propositionen

I motion Ju22 (kd) yrkas avslag på propositionen. Motionärerna anser att användning av videokonferens i rättegång är oförenlig med rättssäkerhetens krav.

Enligt 2 § förslaget får en part delta i ett sammanträde inför rätten enligt rättegångsbalken genom videokonferens om det är lämpligt med hänsyn till ändamålet med partens inställelse och övriga omständigheter eller om sammanträdet annars skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att parten inställer sig i rättssalen. En tilltalad i tingsrätt får dock inte delta genom videokonferens om det finns anledning att döma till annan påföljd än böter, fängelse i högst tre månader, villkorlig dom eller skyddstillsyn eller sådana påföljder i förening. Med nämnda påföljder likställs förordnande enligt 34 kap. 1 § 1 brottsbalken att tidigare ådömd påföljd skall avse även annat brott, om det inte i samband med förordnandet blir aktuellt att förklara villkorligt medgiven frihet förverkad i fråga om en strafftid som överstiger tre månader. Denna begränsning för den tilltalade att kunna delta i förhandlingen genom videokonferens anknyter till vad som är föreskrivet i 46 kap. 15 § andra stycket RB i fråga om möjligheten att avgöra mål i den tilltalades utevaro.

Enligt 3 och 4 §§ förslaget får också den som skall kallas till sammanträde enligt konkurslagen (1987:672) liksom part i domstolsärende delta i sammanträde genom videokonferens. Förutsättningarna härför är utformade på i princip samma sätt som de som gäller vid sammanträde enligt RB.

Vidare föreskrivs i 5 § förslaget att bevisning får tas upp genom videokonferens om det är lämpligt med hänsyn till bevisningens art och övriga omständigheter eller om bevisupptagning enligt reglerna i RB skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att bevisningen tas upp på sådant sätt.

I 6 § andra stycket förslaget föreskrivs att den som har kallats att delta i en förhandling genom videokonferens men som motsätter sig att delta på detta sätt har rätt att inställa sig i rättssalen.

I fråga om de allmänna motiven för förslaget har regeringen anfört bl.a. följande.

Det är viktigt att domstolsväsendet är modernt och anpassat till samhället i övrigt. Den informationstekniska utvecklingen går framåt med stora steg. Det gäller inte minst utvecklingen på telekommunikationsområdet. Sedan flera år tillbaka är det möjligt att kommunicera med bild- och ljudöverföringsteknik, så kallad videokonferens. Videokonferens innebär att både ljud och bild direktöverförs med hjälp av telekommunikationsteknik. Det bör noteras att det i en videokonferens enbart är fråga om överföring av bild och ljud och inte fråga om bevarande av överförd information, såvida inte en videobandspelare ansluts. Vid användning av telefon överförs endast ljud. Vid användning av videokonferens överförs både ljud och bild. Med användning av sådan teknik kan människor således kommunicera med varandra genom att både se och höra varandra samtidigt utan att behöva befinna sig på samma plats. Allteftersom tekniken har utvecklats och förfinats har videokonferens kommit att börja användas i allt större omfattning såväl inom den offentliga sektorn som inom näringslivet.

Den ökande internationaliseringen ställer också nya krav på våra domstolar. Det blir allt vanligare med gränsöverskridande brottslighet. Som en följd härav har behovet ökat av att kunna förhöra personer som befinner sig i andra länder än det där rättegången äger rum. År 1995 inrättades inom EU en rådsarbetsgrupp för att behandla frågan om effektivisering av det internationella samarbetet i brottmål. Arbetet syftar till att en konvention skall färdigställas som skall komplettera 1959 års europeiska konvention om inbördes rättshjälp i brottmål. Konventionen är i princip färdigförhandlad. I det utkast till konvention som föreligger finns bestämmelser om användande av videoteknik vid förhör med vittnen som befinner sig i en annan medlemsstat än domstolen. Även inom Europarådet har frågan om användande av videoteknik vid förhör i domstol diskuterats inom ramen för utarbetande av ett andra tilläggsprotokoll till 1959 års konvention.

Erfarenheterna av användning av telefon i rättegång är, framhåller regeringen, mycket positiva. Telefonen har visat sig vara ett mycket användbart hjälpmedel, exempelvis i situationer då rättegångar riskerat att bli inställda på grund av att vittnen befunnit sig på annan ort.

Vid en jämförelse måste, understryker regeringen, möjligheten att kunna använda videokonferens i allmänhet anses ha fördelar framför möjligheten att använda telefon. Vid en videokonferens har deltagarna i konferensen inte bara möjlighet att höra varandra utan även att se varandra. Kvaliteten på kommunikationen är därmed betydligt förbättrad. Regeringen anser alltså att starka skäl talar för att det bör införas en möjlighet att använda videokonferensteknik i rättegång. En given utgångspunkt är att videokonferens måste kunna användas i samma utsträckning som det är möjligt att använda telefon. Med hänsyn till att videokonferens generellt måste anses vara ett bättre kommunikationsmedel än telefon bör emellertid, enligt regeringens mening, tillämpningsområdet kunna vara större.

I likhet med vissa remissinstanser anser regeringen att införandet av videoteknik i domstol bör inledas med en försöksverksamhet. Syftet med en försöksverksamhet är att få underlag för att kunna ta ställning till i vilken utsträckning videokonferensteknik skall kunna användas i rättegång i framtiden. Tillämpningsområdet för videokonferens föreslås därför bli tämligen omfattande under försöksperioden. Resultatet av försöksverksamheten skall följas fortlöpande och utvärderas. Utvärderingen kommer sedan att kunna ligga till grund för ett slutligt ställningstagande i frågan (prop. s. 9 f).

Regeringen understryker samtidigt att fysisk närvaro i rättssalen bör vara huvudregel även i fortsättningen (prop. s. 11).

Utskottet vill för sin del instämma i regeringens bedömning att det är viktigt att domstolväsendet är modernt och anpassat till samhället i övrigt. Att domstolarna därvid utnyttjar sig av informationsteknikens landvinningar i den utsträckning detta är förenligt med rättssäkerhetens krav finner utskottet vara naturligt. Erfarenheterna av att använda telefon i rättegång har också, som regeringen framhåller, varit goda. Utskottet delar regeringens uppfattning att det nu är naturligt att gå vidare och utnyttja tekniken med videokonferens i domstolarna. Som regeringen understrukt måste videokonferens anses överlägsen telefonsammanträde som kommunikationsteknik, och det är därför naturligt att de föreslagna reglerna ges ett vidare tillämpningsområde än bestämmelserna om användning av telefon i rättegång. Genom användningen av videokonferens kan domstolarna undvika inställda förhandlingar samtidigt som parter och andra besparas kostnader och tidsutdräkt för inställelse inför rätten. Utskottet vill i sammanhanget understryka att förslaget innebär att den som vill inställa sig personligen i stället för genom videokonferens alltid har rätt att göra detta. Med hänsyn till det anförda anser utskottet att det nu bör införas en försöksverksamhet med videokonferens i rättegång. Utskottet avstyrker motion Ju22 i nu ifrågavarande del.

Det nu anförda innebär att utskottet i princip ställer sig bakom regeringens förslag. Till vissa enskildheter i detta återkommer utskottet nedan.

Omhäkningsförhandlingar

I motion Ju20 (m) begärs att inställelse genom videokonferens skall kunna ske även vid s.k. omhäkningsförhandlingar.

Då rätten beslutar om häktning skall, om åtal inte redan har väckts, rätten sätta ut den tid inom vilken åtal skall väckas. Tiden får inte bestämmas längre än vad som är oundgängligen nödvändigt. Är den utsatta tiden otillräcklig, får rätten medge förlängning av tiden, om detta begärs före tidens utgång. Den misstänkte och hans försvarare skall om möjligt beredas tillfälle att yttra sig. Väcks inte åtal skall rätten som huvudregel, så länge den misstänkte är häktad och till dess att åtal har väckts, med högst två veckors mellanrum hålla ny förhandling i häkningsfrågan och därvid särskilt se till att utredningen bedrivs så skyndsamt som möjligt (24 kap. 18 § RB). Det är en sådan ny förhandling i häkningsfrågan som brukar kallas omhäkningsförhandling.

I propositionen framhåller regeringen att en omhäkningsförhandling syftar till att pröva om skälen för häktning fortfarande är hållbara och om förunder-

sökningen bedrivs med tillbörlig skyndsamhet. En sådan prövning kan med stor sannolikhet i de flesta fall göras med lika stor säkerhet vare sig den häktade inställer sig i rättsalen eller deltar i förhandlingen genom videokonferens. Regeringen anser därför att videokonferens bör kunna användas också vid den här typen av förhandlingar (prop. s. 18 f).

Utskottet, som anmärker att förslaget 2 § omfattar även häktningsförhandlingar, konstaterar att motionsyrkandet är tillgodosett och avstyrker motion Ju20 i denna del.

Åklagares deltagande genom videokonferens

I motion Ju20 (m) begärs att åklagare inte skall kunna inställa sig till rätten genom videokonferens. Enligt motionärernas mening måste statens företrädare alltid inställa sig i rättsalen.

Enligt gällande rätt skall åklagaren kallas till huvudförhandling i brottmål. Åklagaren är skyldig att komma personligen men föreläggs inte någon påföljd för utevaro. Om åklagaren inte infinner sig, skall huvudförhandlingen ställas in och sättas ut till en annan dag (45 kap. 15 § och 46 kap. 2 § första stycket 1 RB). I fråga om andra slag av förhandlingar saknas bestämmelser om följderna av att åklagaren uteblir; en förhandling kan dock inte genomföras om inte åklagaren är närvarande.

I propositionen förklarar regeringen att den anser att åklagare skall ges samma möjligheter som andra parter att delta i processen. Åklagaren bör alltså kunna delta i en förhandling genom videokonferens under de förutsättningar som anges i förslaget 2 § (prop. s. 20). Liksom beträffande andra parter gäller dock huvudregeln om närvaro i rättsalen.

Utskottet instämmer i regeringens uppfattning och avstyrker motion Ju20 i nu behandlad del.

Unga lagöverträdare deltagande genom videokonferens

I motion Ju20 (m) begärs att det i lagstiftningen skall anges att unga lagöverträdare inte bör delta i förhandling genom videokonferens.

Regeringen har i denna fråga anfört följande. Principen att unga lagöverträdare skall särbehandlas i vissa avseenden har en lång tradition och en bred förankring i vårt samhälle. Exempelvis är påföljdssystemet för unga lagöverträdare utformat med beaktande av ungas bristande mognad och särskilda behov. Genom 1995 års ungdomsreform (prop. 1994/95:12, bet. 1994/95:JuU1, rskr. 1994/95:39) infördes ett antal lagändringar som syftade till att anpassa förfarandet vid lagföring av ungdomar som misstänks för brott till de speciella krav som ställs i just ungdomsmål. Bakgrunden till denna reform var att lagföring av ungdomar ställer särskilda krav på förfarandet och dem som hanterar det. I linje härmed anser regeringen att utgångspunkten bör vara att unga lagöverträdare inte bör delta i förhandlingar genom videokonferens. Något absolut förbud bör dock inte införas i försökslagen (prop. s. 16 f).

Utskottet delar det principiella synsätt som såväl regeringen och motionärerna givit uttryck för, nämligen att unga lagöverträdare inte bör delta i

sammanträde inför rätten genom videokonferens. Utskottet anser dock att det inte kan uteslutas att det kan förekomma situationer där ett sådant deltagande är motiverat även för en ung lagöverträdare. Något absolut förbud av det slag motionärerna efterfrågar bör därför inte införas. Motion Ju20 i nu berörd del avstyrks.

Videokonferens i konkursärenden

I motion Ju20 (m) efterfrågas ett tillkännagivande av innebörd att användning av videokonferens i konkursärenden inte får begränsa borgenärernas möjligheter att ställa frågor till konkursgäldenären vid edgångssammanträden. Motionärerna motsätter sig dock inte den föreslagna regleringen.

Av 16 kap. 2 § första stycket konkurslagen (1987:672) framgår att rättegångsbalkens bestämmelser om tvistemål i tillämpliga delar gäller i konkursärenden, om inte annat föreskrivs i konkurslagen. Sker handläggningen vid förhandling, tillämpas bestämmelserna om huvudförhandling i tvistemål, om inte sakens beskaffenhet motiverar avsteg därifrån.

Enligt paragrafens andra stycke gäller att om den som kallats till förhandling uteblir, hindrar det inte att den fråga som förhandlingen gäller prövas och avgörs.

I propositionen anför regeringen att det i försökslagen bör införas en möjlighet att kunna använda videokonferens även i konkursärenden. Förutsättningarna för att det skall vara möjligt att använda sådan teknik bör vara desamma som föreslagits i fråga om tvistemål. I likhet med förslaget i övrigt bör huvudregeln vara fysisk inställelse i rättssalen, och möjligheten att använda videokonferens bör utgöra undantag från huvudregeln (prop. s. 22).

Videokonferens bör, framhåller regeringen, exempelvis kunna komma till användning för konkursborgenären vid konkursförhandlingar då konkursgäldenären med stor sannolikhet kommer att utebli. Denna bestämmelse innebär att det kommer att finnas möjlighet att delta i edgångssammanträde genom videokonferens. Möjligheten att låta gäldenärer delta i edgångssammanträden genom videokonferens bör dock användas med försiktighet. Ett exempel där det kan tänkas vara lämpligt är då en likvidator skall avlägga ed. Men det kan även tänkas att det finns andra situationer då det kan vara lämpligt eller då kostnaderna för en inställelse inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att den som skall kallas kommer till domstolen, anför regeringen (prop. s. 30).

Utskottet vill till en början erinra om att fysisk inställelse alltså skall vara huvudregel även i de fall där förslaget ger utrymme för att använda videokonferens. Det är naturligtvis viktigt att formen för konkursgäldenärens inställelse inte påverkar konkursborgenärernas möjligheter att ställa frågor till honom. Regeringen har emellertid understrukit att möjligheten att låta konkursgäldenärer delta i edgångssammanträden genom videokonferens bör användas med försiktighet, och utskottet instämmer i detta uttalande. Med dessa restriktiva motivuttalanden anser utskottet yrkandet tillgodosett. Utskottet kan inte heller i övrigt inse att det finns anledning att begära några åtgärder av regeringen. Utskottet avstyrker motion Ju20 i denna del.

I motion Ju22 (kd) begärs förslag på åtgärder som kan vidtas för att förbättra vittnens situation. En försöksverksamhet med vittnesförhör genom videokonferens efterfrågas i motion Ju404 (fp).

När det gäller bevisupptagning genom videokonferens anför regeringen i propositionen bl.a. följande. Huvudregeln skall vara fysisk inställelse i rättsalen. Det bör gälla även dem som skall höras i bevissyfte i en rättegång. Skälet för det är att beslutsunderlaget för domstolen i många fall måste anses vara bättre vid fysisk närvaro i rättsalen.

Något som bör framhållas i detta sammanhang är, anför regeringen, att en målsägande eller ett vittne många gånger måste anses ha ett eget intresse av att få lämna sin berättelse direkt inför åhörarna. Det är inte givet att en möjlighet för ett vittne eller en målsägande att få delta i en förhandling genom videokonferens alltid ligger i dennes intresse. Det finns i dag också ett önskemål om att öka målsägandens delaktighet i processen. Som exempel på detta kan nämnas att Brottsofferutredningen i sitt betänkande har föreslagit att även en målsägande som inte för talan ges en frågerätt beträffande tilltalade, vittnen och sakkunniga. Detta förslag bereds för närvarande i Regeringskansliet. Närvaro genom videokonferens måste typiskt sett anses minska målsägandens inflytande i processen.

Enligt regeringens mening bör det dock inte finnas några hinder mot att använda videokonferens i sådana fall då målsägande eller vittnen på grund av rädsla eller fruktan för sin säkerhet inte anser sig kunna inställa sig i rättsalen. Möjligheten bör emellertid av ovan angivna skäl användas med viss återhållsamhet, och det får naturligtvis inte ske på bekostnad av den tilltalades rättssäkerhet (prop. s. 24).

Brottsofferutredningen har i sitt betänkande SOU 1998:40 understrukt vikten av att målsägande och vittnen som kallas till domstol får skriftlig information om hur rättegången går till. Vidare föreslår utredningen att det vid domstolarna utses någon eller några personer som ansvariga för att besvara frågor från målsägande och vittnen. Utredningen föreslår också att domstolslokalerna utformas så att målsägande och vittnen inte behöver konfronteras med den tilltalade. Domstolarna bör se till att det finns expeditionsvakter eller annan personal i eller i anslutning till allmänhetens utrymmen. Expeditionsvakterna bör i större utsträckning ges arbetsuppgifter som rör bemötande av målsägande och vittnen. Domstolscheferna och lokala brottsofferjourer bör verka för att ideellt anordnad vittnesstödsverksamhet kommer i gång. Brottsofferutredningens betänkande bereds, som framgått ovan, för närvarande i Regeringskansliet.

Utskottet vill understryka att det är av grundläggande betydelse för rättsstatens upprätthållande att målsägande och vittnen inte av fruktan eller rädsla för sin egen säkerhet avhåller sig från att lämna sina berättelser. Som regeringen påpekat kan användning av videokonferens bidra till att sådana situationer inte uppkommer. Emellertid är det, som regeringen också framhållit, alltid nödvändigt att göra en avvägning mellan förhörspersonens rädsla eller obehag å ena sidan och den tilltalades berättigade krav på rättssäkerhet å den andra. Huruvida bevisupptagning skall ske genom videokonferens måste

följaktligen alltid vara något som domstolen får ta ställning till i det enskilda fallet.

Beträffande de övriga frågor om vittnesskydd som tas upp i motion Ju22 konstaterar utskottet att Brottsofferutredningens förslag i betydande utsträckning motsvarar de krav som ställs i motionen. Utskottet anser emellertid att den pågående beredningen av utredningsförslaget inte bör föregripas. Med det anförda avstyrker utskottet motion Ju22.

När det gäller yrkandet i motion Ju404 är detta tillgodosett genom regeringens förslag, och utskottet avstyrker motionen i denna del.

Samordnad användning av videoutrustning

I motion Ju21 (s) begärs ett tillkännagivande av innebörd att t.ex. domstolar, kommuner och statliga myndigheter av kostnadsskäl bör samverka vid användning av videokonferensutrustning.

I propositionen anför regeringen att det, för att en verksamhet med användning av videokonferens skall fungera effektivt och ändamålsenligt, krävs samverkan mellan flera myndigheter inom rättsväsendet. Sådan samverkan kräver ytterligare förberedelser och överväganden, bl.a. av frågan hos vilka andra myndigheter – utöver domstolarna – videokonferensutrustning bör finnas. Regeringen avser att uppdra åt Domstolsverket att i samråd med myndigheter inom rättsväsendet utreda denna fråga (prop. s. 26 f).

Utskottet delar såväl regeringens som motionärernas bedömning att användning av videokonferens i domstol fordrar samverkan mellan myndigheter. Härfor talar inte minst kostnadsskäl. Som framgår av propositionen avser regeringen att uppdra åt Domstolsverket att utreda denna fråga, och utskottet kan inte finna att några ytterligare åtgärder nu är påkallade. Med det anförda får motion Ju21 anses tillgodosedd, och den avstyrks.

Övrigt

I övrigt har utskottet ingenting att anföra med anledning av propositionen eller motionerna.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *avslag på propositionen*
att riksdagen avslår motion 1998/99:Ju22 yrkande 1,
res. 1 (kd)
2. beträffande *videokonferens vid omhåtningsförhandling*
att riksdagen avslår motion 1998/99:Ju20 yrkande 1,
3. beträffande *åklagares deltagande genom videokonferens*
att riksdagen avslår motion 1998/99:Ju20 yrkande 2,
res. 2 (m)
4. beträffande *unga lagöverträdarens deltagande genom videokonferens*
att riksdagen avslår motion 1998/99:Ju20 yrkande 3,
res. 3 (m)

5. beträffande *videokonferens i konkursärenden*
att riksdagen avslår motion 1998/99:Ju20 yrkande 4,
6. beträffande *vittnesförhör genom videokonferens*
att riksdagen avslår motion 1998/99:Ju404 yrkande 6,
7. beträffande *vitnesskydd*
att riksdagen avslår motion 1998/99:Ju22 yrkande 2,
res. 4 (kd)
8. beträffande *samordnad användning av videoutrustning*
att riksdagen avslår motion 1998/99:Ju21,
9. beträffande *lagförslaget*
att riksdagen antar regeringens förslag till lag om försöksverksamhet
med videokonferens i rättegång.

Stockholm den 4 maj 1999

På justitieutskottets vägnar

Gun Hellsvik

I beslutet har deltagit: Gun Hellsvik (m), Ingvar Johnsson (s), Märta Johansson (s), Margareta Sandgren (s), Alice Åström (v), Ingemar Vänerlöv (kd), Anders G Högmark (m), Ann-Marie Fagerström (s), Maud Ekendahl (m), Helena Frisk (s), Yvonne Oscarsson (v), Ragnwi Marcelind (kd), Jeppe Johnsson (m), Kia Andreasson (mp), Gunnel Wallin (c), Siw Persson (fp) och Göran Norlander (s).

Reservationer

1. Avslag på propositionen (mom. 1)

Ingemar Vänerlöv (kd) och Ragnwi Marcelind (kd) anför:

Den svenska rättstraditionen innebär att parterna skall mötas under en förhandling i rätten. Regeringens förslag innebär att videokonferens skall kunna användas bl.a. i den situationen att förhandlingen annars skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att parten eller den som skall höras inställer sig i rättssalen. Enligt vår mening innebär regleringen en risk för att kostnadseffektivitetsskäl får väga tyngre än omsorgen om rättssäkerheten. Även om videokonferens kan vara en användbar teknik i många sammanhang medför hänsynen till rättssäkerhetens krav att den inte kan användas i rättegång. Regeringens förslag bör därför avslås.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 1 bort ha följande lydelse:

1998/99:JuU23

1. beträffande *avslag på propositionen*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ju22 yrkande 1 avslår regeringens förslag till lag om försöksverksamhet med videokonferens i rättegång.

2. Åklagares deltagande genom videokonferens (mom. 3)

Gun Hellsvik (m), Anders G Högmark (m), Maud Ekendahl (m) och Jeppe Johnsson (m) anför:

Enligt förslaget skall åklagare kunna delta i förhandling i brottmål under samma förutsättningar som andra parter. Vi anser emellertid att åklagaren, som företräder staten, inte skall kunna delta i en förhandling genom videokonferens på grund av t.ex. kostnadsskäl. Av rättssäkerhetsskäl måste staten tillskjuta de resurser som krävs för att statens företrädare skall kunna fullgöra sin uppgift på plats i rättsalen. Regeringen bör således få i uppdrag att till riksdagen återkomma med förslag som innebär att åklagare inte får delta i sammanträde inför rätten genom videokonferens. I avvaktan härpå godtar vi lagförslaget i denna del.

Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande *åklagares deltagande genom videokonferens*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ju20 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i reservation 2.

3. Unga lagöverträdarens deltagande genom videokonferens (mom. 4)

Gun Hellsvik (m), Anders G Högmark (m), Maud Ekendahl (m) och Jeppe Johnsson (m) anför:

Enligt vad som uttalas i propositionen bör unga lagöverträdare som huvudregel inte delta i förhandlingar genom videokonferens. Inte minst pedagogiska skäl talar emellertid för att unga lagöverträdare över huvud taget inte bör inställa sig inför rätten på detta sätt. Regeringen bör få i uppdrag att utarbeta förslag som innebär att det i lagtexten anges att unga lagöverträdare inte skall delta i sammanträden inför rätten genom videokonferens. I avvaktan på ett sådant förslag godtar vi det framlagda förslaget i denna del.

Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 4 bort ha följande lydelse:

4. beträffande *unga lagöverträdarens deltagande genom videokonferens*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ju20 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i reservation 3.

Ingemar Vänerlov (kd) och Ragnwi Marcelind (kd) anför:

Vi anser att riksdagen måste vidta åtgärder för att förbättra vittnenas situation. Vittnena måste kunna inställa sig inför rätten utan att riskera att bli utsatta för hot eller påtryckningar. Vittnen i brottmål måste också få bättre ersättning för sin inställelse.

Vi noterar med tillfredsställelse att Brottsofferutredningen lagt fram förslag som ligger i linje med våra önskemål. Regeringen bör få i uppdrag att snarast återkomma till riksdagen med förslag dels om vittneskydd i enlighet med vad Brottsofferutredningen framfört, dels om förbättrad ersättning till vittnen.

Vad vi nu anført bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 7 bort ha följande lydelse:

7. beträffande vittneskydd

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ju22 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i reservation 4.

Sammanfattning.....	1
Propositionen.....	1
Motionerna	1
Motioner väckta med anledning av propositionen	1
Motion väckt under allmänna motionstiden 1998.....	2
Utskottet	2
Inledning.....	2
Ärendet och dess beredning	2
Gällande rätt.....	2
Propositionens huvudsakliga innehåll.....	4
Överväganden	4
Avslag på propositionen.....	4
Omhäkningsförhandlingar.....	6
Åklagares deltagande genom videokonferens	7
Unga lagöverträdarens deltagande genom videokonferens	7
Videokonferens i konkursärenden.....	8
Vitnesskydd.....	9
Samordnad användning av videoutrustning	10
Övrigt	10
Hemställan	10
Reservationer.....	11
1. Avslag på propositionen (mom. 1), (kd)	11
2. Åklagares deltagande genom videokonferens (mom. 3), (m)	12
3. Unga lagöverträdarens deltagande genom videokonferens (mom.	
4), (m)	12
4. Vittneskydd (mom.7), (kd)	13
Bilaga	
Regeringens lagförslag	14